

Tomasz Białow

Przestrzenne różnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego Chin

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 41, 33-46

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TOMASZ BIAŁOWAŚ

*Przestrzenne zróżnicowanie poziomu
rozwoju gospodarczego Chin*

Spatial diversity of China's economic development

Abstract: Od rozpoczęcia reform gospodarczych w 1978 roku gospodarke Chin charakteryzuje rosnąca koncentracja działalności gospodarczej w prowincjach leżących na wybrzeżu. Pod względem wielkości PKB *per capita*, dynamiki wzrostu gospodarczego i udziału w globalnym produkcie zdecydowanie wyróżniają się prowincje wschodnie. Ich korzystne położenie geograficzne, struktura produkcji przemysłowej i wyższa konkurencyjność oraz działalność korporacji międzynarodowych pozwoliły na osiągnięcie 95% udziału w eksporcie Chin. Preferencyjna w stosunku do wschodnich prowincji polityka władz przyczyniła się do koncentracji kapitału zagranicznego w tym regionie, a wyższy poziom rozwoju gospodarczego stał się czynnikiem dodatkowo wspierającym napływ inwestycji zagranicznych. Wzajemne silne zależności między produkcją, eksportem a kapitałem zagranicznym wzmacniają pozycję regionu wschodniego i przyczyniają się do wzrostu nierówności w rozwoju regionalnym Chin.

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Introduction

Zasadnicze reformy zapoczątkowane w Chinach w 1978 roku pozwoliły na osiągnięcie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, przekraczającego średniorocznie 9% w ostatnich 25 latach. Poprawie uległ poziom życia mieszkańców, PKB *per capita* według paritetu siły nabywczej wzrosło z 22,3% średniej światowej w roku 1978 do 54,6% w roku 1998 i 71,2% w roku 2003.¹ Zmniejszył się

¹ A. Maddison, *Chinese Economic Performance in the Long Run*, Development Centre

odsetek żyjących poniżej poziomu ubóstwa. Dynamicznie rośnie udział w globalnym eksporcie towarów i usług. W roku 1978 zaledwie 0,76% światowego eksportu towarów pochodziło z Chin, w roku 2005 już 7,3%.² Systematycznie zwiększa się wartość zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB) lokowanych w Chinach. W latach 1979–1990 do Chin trafiło 1,7% światowych ZIB, w latach 1991–2000 już 6,3% i udział wzrósł do 7,6% w latach 2001–2004.³ Przywołane statystyki potwierdzają niewątpliwy sukces gospodarczy Chin, jednak nie odzwierciedlają potencjału ekonomicznego poszczególnych regionów kraju.

Transformacja od centralnie planowanej do rynkowo zorientowanej gospodarki często prowadzi do pogłębienia różnic w rozwoju regionalnym kraju.⁴ Proces taki miał również miejsce w Chinach. W epoce rządów Mao konsumpcja i inwestycje w regionach zachodnich wspierane były subsydiami, łagodząc ich niską efektywność ekonomiczną. Reformy gospodarcze i przyjęcie strategii opartej na rozwoju wschodnich prowincji ujawniło bardzo duże nierówności w rozwoju regionalnym. Po roku 1978 możemy zaobserwować wyraźną tendencję polegającą na wzroście znaczenia kilku najlepiej rozwiniętych obszarów kraju i postępującej marginalizacji pozostałej części Chin. Południowo-wschodnie prowincje od początku przemian są siłą napędową gospodarki, a ich rosnący potencjał ekonomiczny jest decydującym czynnikiem obecnego sukcesu Chin. Prowincje zlokalizowane wewnątrz kraju, a zwłaszcza zachodnie Tybet i Xinjiang (mapa 1), w minimalnym stopniu korzystają z prosperity, stając się źródłem taniej, niewykwalifikowanej siły roboczej, która migruje do wschodniej części kraju. Wśród czynników odpowiedzialnych za istniejące nierówności w rozwoju między poszczególnymi regionami należy wymienić preferencyjną, w stosunku do wschodnich prowincji, politykę rządu chińskiego, położenie geograficzne i czynniki klimatyczne oraz lepszą infrastrukturę istniejącą w najlepiej rozwiniętych regionach.⁵ Istotną rolę odgrywają również napływające inwestycje zagraniczne zwiększające możliwości produkcyjne, a tym samym eksportowe.

Wyższa dynamika gospodarcza i konkurencyjność prowincji wschodnich stała się powodem wzrostu koncentracji działalności gospodarczej. Jest ona szczególnie widoczna w dziedzinie napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich, a te

Studies, OECD, Paris 1998, s. 40; id., *The World Economy, Volume 1: A Millennial Perspective*, Development Centre Studies, OECD, Paris 2006, s. 264; id., *Historical Statistics for the World Economy 1-2003 AD*, November 2006, <http://www.ggdc.net/Maddison>.

² <http://wto.org/>

³ Obliczenia własne autora na podstawie danych UNCTAD, *Foreign Direct Investment database*, <http://stats.unctad.org>.

⁴ Por. X. Meng, *Economic Restructuring and Income Inequality in Urban China*, „Review of Income and Wealth” (September) 2004, Series 50, Number 3, s. 357.

⁵ Por. X. Fu, *Limited linkages from growth engines and regional disparities in China*, „Journal of Comparative Economics” 2004, vol. 32, s. 148.

są jednym z głównych czynników wzrostu eksportu Chin i przyczyniają się do powiększenia różnic międzyregionalnych również w dziedzinie handlu zagranicznego.

Przedmiotem opracowania jest analiza przestrzennego zróżnicowania rozwoju regionalnego Chin w trzech podstawowych dziedzinach: 1) wielkości i dynamice PKB i PKB *per capita*, 2) wartości eksportu, 3) udziale prowincji w napływie ZIB. Podstawowym celem artykułu jest określenie stopnia koncentracji potencjału gospodarczego w prowincjach Chin. W opracowaniu zastosowany został podział Chin na dwie grupy zasadniczo różniące się poziomem rozwoju gospodarczego i potencjałem ekonomicznym. Pierwsza obejmuje 10 prowincji wschodnich, leżących wzdłuż wybrzeża: Liaoning, Beijing, Tianjin, Hebei, Shandong, Jiangsu, Shanghai, Zhejiang, Fujian i Guangdong. W drugiej grupie znalazły się pozostałe prowincje. W całym tekście użyto nazewnictwa prowincji zgodnego z transkrypcją pinyin.

Mapa 1. Prowincje Chin
Chinese Provinces

Źródło: China Province Maps, http://www.maps-of-china.net/province_map.html.

REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE W POZIOMIE PKB Regional disparities in GDP level

Od początku reform najwyższą dynamiką wzrostu gospodarczego charakteryzują się regiony leżące wzdłuż wybrzeża. W latach 1978–1990 realne PKB *per*

capita najszybciej rosło w prowincjach Guangdong, Fujian i Zhejiang, a jego wielkość uległa potrojeniu. Ciągłe jednak najlepiej rozwinięte były wielkie aglomeracje Shanghai, Beijing i Tianjin, które w roku 1990 posiadały trzykrotnie wyższy poziom PKB *per capita* od średniej kraju (tab. 1). Wśród nich szczególnie wysoki poziom PKB *per capita* posiadał Shanghai, który w roku 1999 osiągnął poziom 15 459 yuanów (w cenach roku 1990), co odpowiadało 27 449 renminbi (RMB w cenach bieżących). W latach 1990–1999 Shanghai znalazł się w grupie najdynamiczniej rozwijających się regionów, a jego przewaga nad pozostałymi prowincjami w osiągniętym poziomie rozwoju gospodarczego wzrosła. W roku 2005 pod względem wielkości PKB *per capita* pierwsze miejsca zajmowały wymienione wyżej trzy wielkie metropolie, a za nimi kolejno wszystkie prowincje leżące na wybrzeżu. Najslabiej rozwiniętym gospodarczo obszarem kraju były centralne prowincje Guizhou, Shanxi i Gansu, w których poziom PKB *per capita* znajdował się zdecydowanie poniżej średniej krajowej.

Tab. 1. Realny PKB *per capita* w latach 1978–1999 (w yuanach w cenach stałych roku 1990)
Real GDP *per capita* in 1978–1999 (yuan at 1990 constant prices)

	PKB <i>per capita</i>			Zmiana w %		
	1978	1990	1999	1978–1999	1978–1990	1990–1999
Shanghai	5436	5910	15459	184	9	162
Beijing	2807	4881	9960	255	74	104
Tianjin	2524	3621	8017	218	43	121
Zhejiang	720	2122	6041	739	195	185
Guangdong	799	2395	5886	637	200	146
Fujian	594	1767	5418	812	197	207
Jiangsu	936	2016	5352	472	115	165
Liaoning	1480	2698	5062	242	82	88
Shandong	688	1815	4353	533	164	140
Hebei	792	1465	3479	339	85	137
Heilongjiang	1227	2028	3844	213	65	90
Hubei	722	1556	3269	353	115	110
Xinjiang	681	1799	3247	377	164	80
Jilin	829	1746	3182	284	111	82
Inner Mongolia	690	1478	2685	289	114	82
Hunan	622	1228	2562	312	97	109
Henan	505	1091	2456	387	116	125
Shanxi	794	1493	2372	199	88	59
Anhui	531	1182	2362	345	123	100
Qinghai	931	1558	2340	151	67	50
Jiangxi	601	1110	2339	289	85	111
Ningxia	805	1393	2245	179	73	61
Sichuan	551	1105	2234	306	101	102
Yunnan	492	1224	2234	354	149	83
Guangxi	490	1066	2082	325	118	95
Shaanxi	640	1241	2058	222	94	66
Gansu	757	1099	1851	144	45	68
Guizhou	381	810	1242	226	113	53
Średnia dla Chin	792	1630	3631	358	106	123

Źródło: X. Fu, *Limited linkages...*, s. 150.

Istotny wpływ na zróżnicowaną dynamikę wzrostu gospodarczego prowincji Chin ma ich położenie geograficzne. Guangdong w latach 80. rozwijał się szczególnie dynamicznie dzięki napływowi kapitału, technologii i nowych metod zarządzania z sąsiedniego Hongkongu.⁶ Od początku lat 90. ważnym czynnikiem wzrostu prowincji Guangdong i Fujian były również inwestycje pochodzące z Tajwanu, zaś północno-wschodnie regiony kraju korzystały z bliskości geograficznej bogatych gospodarek Japonii i Korei Południowej.⁷ Możliwość lokowania inwestycji uwarunkowana była jednak utworzeniem specjalnych stref ekonomicznych (SEZ) w tych prowincjach. Ich powstanie w roku 1980, jak wynika z przeprowadzonych badań empirycznych, przyczyniło się do osiągnięcia wzrostu gospodarczego wyższego od średniej kraju o 5,5 punktu procentowego, a przyznanie miastu statusu otwartego wybrzeża – o 3 punkty procentowe rocznie.⁸

Ważnym czynnikiem zróżnicowanej dynamiki rozwoju do połowy lat 90. były zachodzące w Chinach procesy realokacji działalności gospodarczej. Wysokie tempo wzrostu prowincji Jiangsu i Zhejiang w latach 80. należy rozpatrywać łącznie ze stagnacją i restrukturyzacją przemysłu w Shanghaiu. Przez całą dekadę produkcja tekstyliów była przenoszona do sąsiednich regionów, wpływając pozytywnie na ich szybki wzrost gospodarczy i industrializację. Napływ ZIB do prowincji Fujian i Guangdong przyczynił się natomiast do rozwoju przemysłu elektronicznego, osłabiając znaczenie Shanghaiu w tej dziedzinie produkcji.

W wielu przypadkach niska dynamika wzrostu gospodarczego centralnych prowincji Chin była rezultatem zaprzestania, po roku 1978, przez władze planowej polityki redystrybucyjnej. W największym stopniu zmiany te dotknęły regiony Qinghai i Ningxia. W roku 1978 znajdowały się one w pierwszej dziesiątce prowincji pod względem wysokości PKB *per capita* (por. tab. 1). Wysoka wartość subsydiów rządowych przyznanych w latach 70. pozwoliła na znaczny wzrost urbanizacji i rozwój relatywnie nowoczesnej produkcji. Zmiana polityki gospodarczej ujawniła słabość tych regionów.⁹ W roku 2005 Ningxia pod względem poziomu PKB *per capita* zajmowała 20, a Qinghai 21 miejsce (por. tab. 2). Wprowadzenie mechanizmu rynkowego w sposób negatywny wpłynęło również na pozycję prowincji Heilongjiang, która w roku 1978 należała do najbogatszych

⁶ The Economist Intelligence Unit, *Country Profile 2006*, s. 36.

⁷ *Ibidem*.

⁸ D. C. Jones, C. Li, A. L. Owen, *Growth and regional inequality in China during the reform era*, „China Economic Review” 2003, vol. 14, [za:] M. Catin, X. Luo, C. Van Huffel, *Openness, industrialization and geographic concentration of activities in China*, World Bank Policy Research Working Paper 3706, September 2005, s. 3.

⁹ B. Naughton, *Provincial economic growth in China: causes and consequences of regional differentiation*, [w:] M.-F. Renard [red.], *China and its Regions. Economic Growth and Reform in Chinese Provinces*, Edward Elgar, Cheltenham 2002, s. 65.

w Chinach (5 miejsce pod względem wysokości PKB *per capita*), a w minionych trzech dekadach była jednym z najwolniej rozwijających się regionów kraju.

Tab. 2. Poziom PKB w prowincjach Chin (w mld RMB) i PKB *per capita* (w RMB)
GDP level of the Chinese provinces (bn RMB) and GDP *per capita* (RMB)

Prowincja	PKB			PKB <i>per capita</i>		
	1999	2005	Udział w 2005 r.	1999	2005	zmiana 1999–2005
Shanghai	403,5	915,4	5,0%	27449	51427	87%
Beijing	217,4	688,6	3,8%	17254	44714	159%
Tianjin	145,0	369,8	2,0%	15104	35558	135%
Zhejiang	536,5	1343,8	7,3%	12002	27424	128%
Jiangsu	769,8	1830,6	10,0%	10677	24473	129%
Guangdong	846,4	2236,7	12,2%	11642	24338	109%
Shandong	766,2	1851,7	10,1%	8628	20018	132%
Liaoning	417,2	800,9	4,4%	10005	18979	90%
Fujian	355,0	656,9	3,6%	10693	18556	74%
Hebei	456,9	1009,6	5,5%	6912	14739	113%
Inner Mongolia	126,8	389,6	2,1%	5373	16301	203%
Heilongjiang	289,7	551,2	3,0%	7644	14429	89%
Jilin	166,9	362,0	2,0%	6520	13309	104%
Xinjiang	116,8	260,4	1,4%	6599	12955	96%
Hubei	385,8	652,0	3,6%	6495	11419	76%
Henan	457,6	1058,7	5,8%	4873	11287	132%
Chongqing	148,0	307,0	1,7%	4821	10964	127%
Hainan	47,1	89,5	0,5%	6197	10783	74%
Hunan	332,7	651,1	3,6%	5095	10286	102%
Ningxia	24,1	60,6	0,3%	4463	10100	126%
Qinghai	23,8	54,3	0,3%	4667	10056	115%
Shaanxi	148,8	367,6	2,0%	4111	9882	140%
Jiangxi	196,3	405,7	2,2%	4641	9413	103%
Sichuan	371,2	738,5	4,0%	4342	8995	107%
Tibet	10,6	25,1	0,1%	4077	8964	120%
Anhui	290,8	537,5	2,9%	4660	8783	88%
Guangxi	195,3	407,6	2,2%	4147	8747	111%
Yunnan	185,6	347,3	1,9%	4430	7804	76%
Gansu	93,2	193,4	1,1%	3669	7467	104%
Shanxi	150,6	245,7 ¹	2,1%	4706	7356 ¹	56%
Guizhou	91,2	197,9	1,1%	2458	5306	116%
Chiny	8766,8	19606,7		7560	15962	111%

¹ Dane dla roku 2004. Oryginalne cytowane dane dla roku 2005 podają mało wiarygodną wartość PKB 4179,5 mld RMB.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: National Bureau of Statistics, *China Statistical Yearbook 2006 i 1999*, [za:] The Economist Intelligence Unit, *Country Profile 2007* s. 38–39; *Country Profile 2000*, s. 45 oraz obliczenia własne.

Pozytywnym aspektem w rozwoju prowincji leżących w wewnętrznej części Chin była wyższa dynamika wzrostu PKB *per capita* od średniej krajowej, ale również od średniego tempa wzrostu prowincji leżących na wybrzeżu. W latach 1999–2005 PKB *per capita* wszystkich prowincji wzrosło średnio o 139%, dziesięciu prowincji wschodnich o 115%, a grupy prowincji środkowych i zachod-

nich o 170%.¹⁰ Dokładniejsza analiza danych w długim okresie pokazuje jeszcze jedną tendencję. W latach 1978–1999 (dane zaprezentowane w tabeli 1) wzrosła konwergencja w poziomie PKB *per capita* między prowincjami leżącymi na wybrzeżu, ale również między prowincjami leżącymi wewnątrz kraju. Jednocześnie wzrosła luka dzieląca te dwie grupy.¹¹ Po roku 1999 utrzymała się tendencja w kierunku rosnącej konwergencji między prowincjami wschodnimi, ale wzrosło zróżnicowanie w poziomie PKB *per capita* między prowincjami centralnymi.

Pod względem udziału w PKB Chin w roku 2005 widoczna jest wyraźna dominacja trzech prowincji: Guangdong (12,2% udziału), Shandong (10,1%), Jiangsu (10,0%). Łącznie 10 prowincji leżących na wybrzeżu, które zamieszkuje 38% populacji kraju, posiadało w roku 2005 udział na poziomie 63,9% w całkowitym PKB Chin.¹² Jednocześnie odnotowano istotny wzrost koncentracji działalności gospodarczej w tym regionie kraju. W roku 1995 udział prowincji leżących na wybrzeżu w globalnym PKB wynosił 54,3%. Dziesięć najbiedniejszych prowincji położonych w zachodniej części kraju zamieszkiwało w 2005 roku 22,1% mieszkańców Chin i wytwarzały one zaledwie 12,9% globalnego PKB (w roku 1995 było to 13,9%). Ich udział więc zmalał w niewielkim stopniu i możemy przyjąć, iż jest on względnie stały. Wynika stąd pewien wniosek: wzrost znaczenia prowincji leżących wzdłuż wybrzeża odbył się kosztem nie najbiedniejszych regionów kraju położonych w zachodniej części Chin, ale prowincji północnych (głównie Heilongjiang), a zwłaszcza innych prowincji leżących we wschodniej części kraju, które jednak nie leżą bezpośrednio wzdłuż wybrzeża, np. Guangxi i Anhui. Świadczy to o realokacji produkcji przemysłowej do sąsiednich regionów o wyższej dynamice wzrostu jak Guangdong i Jiangsu.

Powiększająca się luka w rozwoju, dzieląca regiony centralnych i zachodnich Chin oraz prowincje zlokalizowane na wybrzeżu, wywołała reakcje władz, które w roku 1997 w X planie pięcioletnim na lata 2001–2005 przyjęły strategię wysokich inwestycji skierowanych do słabiej rozwiniętych gospodarczo regionów. Głównym zaś celem XI planu pięcioletniego na lata 2006–2010 jest zredukowanie nierówności w rozwoju regionalnym Chin.¹³ Niski poziom infrastruktury i brak wykwalifikowanej siły roboczej w regionach centralnych są jednak barierą, która stanowi istotne ograniczenie w realizacji ambitnych planów. Szansą dla środkowych i zachodnich prowincji Chin mogą być rosnące koszty prowadzenia działalności gospodarczej na wybrzeżu i związany z nimi proces migracji kapitału oraz obfitość taniej siły roboczej.

¹⁰ Obliczenia własne na podstawie danych z tabeli 2.

¹¹ Por. B. Naughton, *op. cit.*, s. 60–61.

¹² Obliczenia własne na podstawie danych: The Economist Intelligence Unit, *Country Profile 2007*, s. 38–39.

¹³ Por. *ibid.*, s. 38.

POTENCJAŁ EKSPORTOWY PROWINCJI CHIN
Export potential of China's provinces

Zapoczątkowana w roku 1978 polityka ekonomiczna promująca rozwój eksportu pozwoliła Chinom na dynamiczny wzrost handlu zagranicznego i uzyskanie 7,3% (o wartości 762 mld dolarów) udziału w światowym eksporcie w roku 2005.¹⁴ Ten niewątpliwy sukces jest zasługą wysokiej wartości eksportu i pogłębiającej się integracji z gospodarką światową kilku prowincji położonych na wybrzeżu. W roku 1993 eksport regionów leżących wzdłuż wybrzeża stanowił 78,8% całkowitego eksportu kraju, a do roku 2002 ich udział wzrósł do 91,5%.¹⁵ W roku 2005 wskaźnik ten osiągnął 94,5%.¹⁶ Wśród wschodnich regionów kraju najwyższą wartość eksportu, a tym samym największy udział w całkowitym eksporcie Chin posiada prowincja Guangdong. W roku 1999 jej udział wynosił 40,4%.¹⁷ W kolejnych latach nastąpił istotny spadek do 32,3%, głównie na rzecz prowincji Jiangsu, Shanghai i Zhejiang. Wśród pozostałych prowincji, leżących wewnątrz kraju, żadna nie osiągnęła udziału przekraczającego 0,7% i jedynie dwie z nich Xinjiang i Henan nieznacznie umocniły swoją pozycję eksportową (por. tab. 3). Wszystkie inne regiony odnotowały spadek.

W Chinach w dziedzinie eksportu zachodzą więc dwie zasadnicze tendencje: 1) rośnie koncentracja we wschodnich, wysoko rozwiniętych prowincjach; 2) potencjał eksportowy poszczególnych prowincji wschodniej części kraju powoli zaczyna się wyrównywać. Zmiany są skutkiem powiększających się różnic w specjalizacji i konkurencyjności produkcji poszczególnych prowincji. Regiony charakteryzujące się najwyższą wartością eksportu (Guangdong, Jiangsu, Shanghai i Zhejiang) posiadają bardzo zróżnicowaną produkcję, a wskaźniki specjalizacji przemysłowej znajdują się na najniższym poziomie.¹⁸ Regionami o najgłębszej specjalizacji są Tybet i Yunnan. Jednocześnie specjalizacja prowincji z najmniej zróżnicowaną produkcją koncentruje się w sektorach, które tylko w niewielkim stopniu przeznaczone są na eksport, jak żywność, tytoń, ropa naftowa. W rezultacie posiadają one bardzo niski stosunek eksportu do PKB i praktycznie nie partycypują w handlu zagranicznym.

¹⁴ WTO, *International Trade Statistics 2006*, Table 1.5, s. 17.

¹⁵ M. Catin, X. Luo, C. Van Huffel, *Openness industrialization and geographic concentration of activities in China*, World Bank Policy Research Working Paper 3706, September 2005, s. 5.

¹⁶ Obliczenia własne na podstawie danych z tabeli 3.

¹⁷ X. Fu, *op. cit.*, s. 153.

¹⁸ J.-F. Brun, M.-F. Renard, *International Trade and regional specialization in China*, [w:] M.-F. Renard [red.], *China and its Regions. Economic Growth and Reform in Chinese Provinces*, Edward Elgar, Cheltenham 2002, s. 93.

Tab. 3. Eksport Chin według prowincji
China's exports by provinces

Prowincja	1999		2005		
	Udział w eksporcie Chin	Udział korporacji w eksporcie prowincji	Wartość eksportu w mld dolarów	Udział w eksporcie Chin	Udział korporacji w eksporcie prowincji
Guangdong	40,4	49	241,0	32,3	64
Jiangsu	9,5	51	123,0	16,5	77
Shanghai	9,4	54	90,7	12,1	68
Zhejiang	7,0	25	76,8	10,3	36
Shandong	6,3	—	46,1	6,2	52
Fujian	5,4	57	34,8	4,7	63
Beijing	3,2	45	30,9	4,1	39
Tianjin	3,3	72	27,4	3,7	80
Liaoning	1,4	—	23,4	3,1	57
Hebei	4,2	—	10,9	1,5	32
Xinjiang	0,5	—	5,04	0,7	26
Henan	0,6	—	5,1	0,7	16
Hubei	0,8	—	4,5	0,6	29
Sichuan	0,6	—	4,7	0,6	15
Hunan	0,7	—	3,75	0,5	17
Heilongjiang	0,8	—	3,1	0,4	16
Shaanxi	0,5	—	2,83	0,4	10
Chongqing	—	—	2,5	0,3	16
Jiangxi	0,5	—	2,43	0,3	26
Guangxi	0,6	18	2,39	0,3	21
Yunnan	0,5	—	2,2	0,3	10
Jilin	0,6	—	1,71	0,2	30
Hainan	—	—	1,02	0,1	39
Guizhou	0,2	—	0,86	0,1	18
Inner Mongolia	0,4	—	—	—	—
Ningxia	0,1	—	—	—	—
Qinghai	0,1	—	—	—	—
Tibet	—	—	—	—	—
Anhui	0,8	—	—	—	—
Gansu	0,2	—	—	—	—
Shanxi	0,8	—	—	—	—

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: X. Fu, *op. cit.*, s. 153; China Trade, *Market Profiles on Chinese Cities and Provinces*, Hong Kong Trade Development Council, <http://www.tdc-trade.com/> oraz obliczenia własne.

Produkcja najbardziej konkurencyjnych i charakteryzujących się najwyższą dynamiką wzrostu eksportu artykułów, jak elektronika, a zwłaszcza komputery, skoncentrowana jest w najbardziej rozwiniętych prowincjach. Wysoki udział produktów wysokich technologii w eksporcie jest spowodowany głównie aktywnością korporacji międzynarodowych. Ich działalność inwestycyjna uległa intensyfikacji po przyjęciu przez władze chińskie w roku 1995 strategii rozwoju gospodarczego kraju, opartego na wiedzy i technologii (*keji xingguo*).¹⁹ Istotnym czyn-

¹⁹ J.Y. S. Cheng, Z. Peiyu, *Hi-Tech Industries in Hong Kong and the Pearl River Delta:*

nikiem było również przystąpienie Chin do WTO w 2001 roku. Preferencyjna polityka władz wpłynęła na dużą koncentrację korporacji we wschodniej części kraju. Działalność przedsiębiorstw międzynarodowych zdynamizowała wzrost wartości eksportu tych prowincji, zwłaszcza produktów zaawansowanych technologicznie. W roku 2005 43,2% eksportu, o wartości 192 mld dolarów, przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym działających w Chinach stanowiły produkty *high-tech*.²⁰ Najwyższy udział korporacji w eksporcie w roku 2005 odnotowano w prowincjach Jiangsu (76,6%) i Guangdong (64,2%) oraz wielkich metropoliach: Tianjin (80,3%) i Shanghai (67,9%).²¹ Pod względem wartości eksportu korporacji liderem jest Guangdong (154,7 mld dolarów w roku 2005)²², który jednocześnie posiadał 35% udziału w całkowitym eksporcie Chin towarów zaawansowanych technologicznie.²³ Jedynie w trzech wschodnich prowincjach udział firm z kapitałem zagranicznym w eksporcie znajduje się na poziomie nieprzekraczającym 50%. W przypadku Bejingu (39%) i Hebei (32%) powodem może być bliskość Tianjinu, który skuteczniej przyciąga kapitał zagraniczny, a prowincji Zhejiang (36%) bliskość Shanghaiu. W środkowej i zachodniej części kraju znaczenie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w handlu jest niewielkie, co znacznie obniża pozycję konkurencyjną tych regionów i negatywnie wpływa na dynamikę ich gospodarek, przyczyniając się do dalszej marginalizacji i utraty udziału w całkowitym eksporcie Chin. Ponadto eksport prowincji leżących wewnątrz kraju musi konkurować nie tylko z eksportem innych krajów, ale również z eksportem pochodzącym z prowincji wschodnich.

DYSTRYBUCJA REGIONALNA ZAGRANICZNYCH INWESTYCJI BEZPOŚREDNICH W CHINACH

Regional distribution of foreign direct investment in China

Chiny, będące w latach 70. minionego wieku najbardziej odizolowanym gospodarczo krajem na świecie, w wyniku szeregu reform gospodarczych stały się najbardziej atrakcyjnym regionem dla inwestorów zagranicznych. Od wielu lat są największym odbiorcą zagranicznych inwestycji bezpośrednich w grupie kra-

Development Trends in Industrial Cooperation, „Asian Survey” (July–August) 2001, vol. 41, nr 4, s. 587.

²⁰ *High-tech products dominate exports of foreign-funded enterprises*, People’s Daily Online, http://english.people.com.cn/200601/28/eng20060128_238998.html, January 28, 2006.

²¹ Obliczenia własne na podstawie danych: *China Trade, Market Profiles on Chinese Cities and Provinces*, Hong Kong Trade Development Council, <http://www.tdctrade.com/>.

²² *Ibidem*.

²³ People’s Daily Online, http://english.people.com.cn/200602/05/eng20060205_240300.html, February 05, 2006.

jów rozwijających się. Jednak korzyści z napływu ZIB w różnym stopniu są dzielone między prowincjami. Istotnym czynnikiem dużej koncentracji inwestycji zagranicznych w kilku regionach Chin była polityka władz. W roku 1980 utworzono pierwsze cztery specjalne strefy ekonomiczne ulokowane na południowo-wschodnim wybrzeżu – Shenzhen, Zhuhai, Shantou i Xiamen.²⁴ Pierwsze trzy położone w prowincji Guangdong, ostatnia Fujian.²⁵ Relatywnie szybko uzyskały one dominujący udział w całkowitym napływie ZIB, który w roku 1981 osiągnął poziom około 60% i zmniejszył się do 26% w 1984 roku.²⁶ W roku 1984 koncepcja specjalnych stref ekonomicznych została rozwinięta na kolejnych 14 miast leżących na wybrzeżu i wyspę Hainan.²⁷ W kolejnym roku następne trzy regiony (delty rzek Yangtze i Perłowej w prowincji Guangdong i region Min Nan w prowincji Fujian) zostały otwarte dla inwestorów.²⁸ W roku 1990 do wymienionych stref dołączył Shanghai.

Postępująca liberalizacja gospodarki i możliwość lokowania ZIB poza specjalnymi strefami ekonomicznymi nie miały istotnego wpływu na regionalne rozmieszczenie inwestycji w Chinach. O wiele większe znaczenie dla dużej koncentracji inwestycji zagranicznych we wschodnich prowincjach miały inne czynniki, wśród których należy wymienić pięć podstawowych²⁹:

- 1) wielkość rynku i wyższą siłę nabywczą mieszkańców wschodnich prowincji;
- 2) efekt aglomeracji, polegający na tym, że koncentracja działalności gospodarczej wywołuje pozytywne skutki w postaci powstania korzyści skali produkcji;
- 3) jakość kapitału ludzkiego wynikająca z wyższego poziomu wykształcenia³⁰;
- 4) koszty pracy, które wbrew powszechnym opiniom posiadały negatywną korelację z wielkością ZIB, spowodowaną zatrudnianiem głównie najwyższej wykwalifikowanych pracowników;

²⁴ C. Chen, L. Chang, Y. Zhang, *The Role of Foreign Direct Investment in China's Post-1978 Economic Development*, „World Development” 1995, vol. 23, no. 4, s. 692.

²⁵ J. Wang, J. H. Bradbury, *The Changing Industrial Geography of the Chinese Special Economic Zones*, „Economic Geography” (October) 1986, vol. 62, nr 4, s. 311.

²⁶ K.-Y. Wong, *China's Special Economic Zone Experiment: An Appraisal*, „Geografiska Annaler. Series B, Human Geography” 1987, vol. 69, nr 1, s. 29.

²⁷ C. Chen, L. Chang, Y. Zhang, *op. cit.*, s. 692.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ L. Na, W. S. Lightfoot, *Determinants of foreign direct investment at the regional level in China*, „Journal of Technology Management in China” 2006, vol. 1, nr 3, s. 271.

³⁰ Od początku reform gospodarczych różnica w poziomie wykształcenia społeczeństwa między regionami leżącymi wzdłuż wybrzeża a położonymi wewnątrz kraju uległa istotnemu zwiększeniu. Por. X. Zhang, K. H. Zhang, *Regional Inequality*, [w:] S.-J. Wei, G. J. Wen, H. Zhou [red.], *The Globalization of Chinese Economy*, Edward Elgar, Cheltenham 2002, s. 123.

5) poziom zaawansowania reform gospodarczych i otwartość ekonomiczna regionu.

Wymienione czynniki i historycznie ukształtowana istnieniem specjalnych stref ekonomicznych struktura regionalna napływających do Chin ZIB wpłynęły na ich wysoką koncentrację na wybrzeżu kraju. W latach 1979–1993 do prowincji Guangdong trafiło 33,7% (51,8% w latach 1979–1987) ogólnej wartości ZIB, a w aglomeracjach Shanghai i Beijing odpowiednio 13,4% (10,4%) i 10,4% (9,3%).³¹ Łącznie wszystkie prowincje leżące na wybrzeżu zaabsorbowały 81,9% globalnej wartości ZIB w Chinach w okresie 1979–1993. W kolejnych latach 1994–1997 udział wschodnich prowincji pozostał na wysokim poziomie. Istotny spadek dotyczył dominującej prowincji Guangdong (tab. 4).

Tab. 4. Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Chinach w latach 1979–2003 (w %) Foreign direct investment in China, 1979–2003 (in %)

	1979–1993	1994–1997	2001–2003
Guangdong	33,7	26,5	21,1
Jiangsu	8,9	11,8	18,7
Shanghai	6,0	8,1	9,5
Fujian	5,6	9,6	7,0
Zhejiang	—	—	7,0
Shandong	5,7	6,4	6,8
Liaoning	3,5	4,2	6,0
Beijing	4,6	3,4	3,9
Tianjin	—	4,3	3,6
Hebei	—	—	1,6
Łącznie prowincje leżące na wybrzeżu	81,9	—	85,1

Źródło: The Economist Intelligence Unit, *Country Profile 1996–97*, s. 53; *Country Profile 1998–99*, s. 52; *Country Profile 2003*, s. 41–42; *Country Profile 2004*, s. 42–43; *Country Profile 2005*, s. 42–43.

W ostatnich kilku latach możemy zaobserwować dalszy wzrost znaczenia regionu wschodniego jako celu ZIB, do którego w latach 2001–2003 trafiło 85,1% całkowitej wartości inwestycji w Chinach. Do najważniejszych tendencji należy zaliczyć znaczny spadek prowincji Guangdong i umocnienie Jiangsu. Wśród prowincji leżących w centralnej części kraju, wyróżniających się pod względem realizowanych ZIB, na uwagę zasługują Hubei i Hunan.

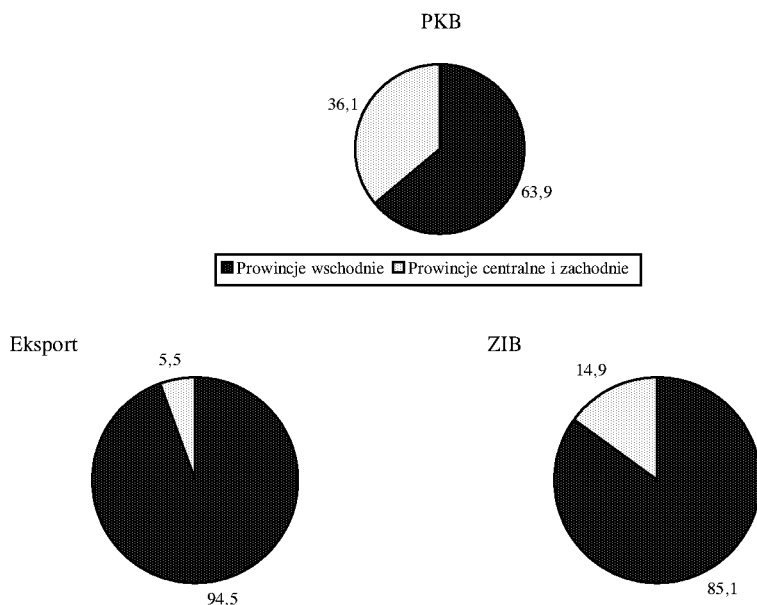
PODSUMOWANIE Conclusion

Przeprowadzona analiza, której przedmiotem było przestrzenne zróżnicowanie rozwoju regionalnego Chin, pozwala na sformułowanie kilku zasadniczych

³¹ C. Chen, L. Chang, Y. Zhang, *op. cit.*, s. 694; The Economist Intelligence Unit, *Country Profile 1996–97*, s. 53.

wniosków. Po pierwsze, przejście od centralnie planowanej gospodarki nakazowo-rozdzielczej do gospodarki rynkowej wywołało wzrost nierówności w rozwoju regionalnym i przyczyniło się do znacznego zróżnicowania w osiągniętej dynamice wzrostu gospodarczego. Zmiany gospodarcze, postęp techniczny i napływ kapitału zagranicznego oraz polityka „otwartych drzwi”, realizowana w prowincjach wschodnich, przyczyniła się do wzrostu koncentracji produkcji na wybrzeżu kraju (rys. 1). W ostatnich latach zauważalna jest również tendencja w kierunku wyrównywania się potencjału gospodarczego najwyższej rozwiniętych regionów kraju przy jednoczesnym narastaniu luki w rozwoju między regionami wschodnimi a centralnymi i zachodnimi Chin. Wyższa po roku 2000 dynamika wzrostu PKB *per capita* w regionach położonych wewnątrz kraju niż na wybrzeżu i podejmowane przez chińskie władze działania zmierzające do zatrzymania niekorzystnych tendencji mogą przyczynić się w przyszłości do wzmocnienia pozycji gospodarczej biedniejszych prowincji.

Po drugie, eksport jest dziedziną gospodarki, która w Chinach podlega największej koncentracji we wschodnich regionach kraju. Do zasadniczych czynników należy zaliczyć wysoki poziom specjalizacji prowincji centralnych i zachodnich w produkcji towarów, które nie są przedmiotem eksportu oraz ich niską konkurencyjność międzynarodową. Istotną rolę w dużej i ciągle rosnącej kon-

Rys. 1. Koncentracja działalności gospodarczej w Chinach w roku 2005 (w %)
 Concentration of economic activities in China, 2005 (in %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z tabel 2, 3 i 4.

centracji eksportu w prowincjach leżących na wybrzeżu Chin odgrywają korporacje międzynarodowe. Ich wysoki udział w chińskim handlu zagranicznym, powiększa się wraz z napływem kapitału zagranicznego.

Po trzecie, zagraniczne inwestycje bezpośrednie od początku okresu przemian gospodarczych w Chinach trafiają w przeważającej części do położonych na wybrzeżu prowincji. W latach 80. czynnikiem decydującym o ich rozmieszczeniu regionalnym było istnienie specjalnych stref ekonomicznych w prowincjach południowo-wschodnich Chin. Od lat 90., wraz z postępującą liberalizacją gospodarki, o atrakcyjności inwestycyjnej prowincji decyduje poziom kapitału ludzkiego, infrastruktury, obecność nowoczesnych przemysłów oraz zaawansowanie reform gospodarczych i stopień regulacji rynku. Wymienione czynniki są powodem wzrostu koncentracji aktywności inwestycyjnej korporacji międzynarodowych we wschodnich regionach Chin w ostatnich latach. Rosnące koszty pracy mogą się jednak przyczynić do większego zainteresowania firm z kapitałem zagranicznym, lokowaniem inwestycji w centralnych prowincjach. Pierwszą oznaką tego procesu jest wzrost udziału prowincji Hubei i Hunan w latach 2001–2003 jako celu ZIB w Chinach.

Po czwarte, istniejące silne związki między poziomem PKB, tempem wzrostu gospodarczego, eksportem i zagranicznymi inwestycjami bezpośrednimi mogą przyczynić się do dalszego wzrostu koncentracji działalności gospodarczej w prowincjach leżących na wybrzeżu Chin. Od osiągniętego poziomu rozwoju gospodarczego zależą bowiem możliwości eksportowe, ale również atrakcyjność regionu dla inwestorów zagranicznych. Eksport zaś i kapitał w formie ZIB są istotnymi czynnikami wzrostu gospodarczego.

SUMMARY

The author of this article presents an analysis of the widening regional gap, and growing concentration of activities since the economic reforms in China. Reforms started in 1978 and implemented open-door policies in the coastal provinces. Development of export sectors and the inflow of foreign capital contributed to a rapid growth of this region. The coastal provinces had around 64% of total GDP, 85% of total Foreign Direct Investment inflow, and 95% of total exports of China. Factors responsible for this concentration of activities include preferential government policies, favorable geographical location, and superior infrastructure facilities in eastern provinces.